

світу: в Ессені, Мілані, Москві, Філадельфії. Представницьким форумом еко-дизайнерських акцій стало Міжнародне триєнале «4-й блок», запроваджене в ХДАДМ з нагоди Чорнобильської трагедії. На зміцнення творчих зв'язків дизайнерських шкіл України і зарубіжжя та підвищення якості підготовки фахівців спрямовані міжнародні форуми «Дизайн-освіта», що, починаючи з 2001, через рік проводилися в ХДАДМ, збираючи учасників з різних українських міст і зарубіжних країн.

Сьогодні Віктор Даниленко — один з провідних фахівців у галузі дизайну не лише в Україні, а й за її межами. Він — доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Академії мистецтв України, автор низки підручників, навчальних посібників, монографій з проблем дизайну, значної кількості наукових статей, дизайнерсько-мистецьких проектів для промисловості, серії живописних та графічних робіт. Сповнений енергії і відповідальності за академію, оптиміст з безвідмовним почуттям гумору, зі своїм невичерпним працелюбством, порядністю та людяністю продовжує залишатись прикладом для співробітників і студентів академії.

Людмила СОКОЛЮК

доктор мистецтвознавства, професор

СЕРГІЙ ЯКУТОВИЧ

До 60-річчя від дня народження

Сергію Якутовичу вдалося здійснити в мистецтві найголовніше — створити свій художній світ, такий, що упізнається одразу, де б він не проявлявся — у книжкових ілюстраціях, кінематографі чи сценографії. Прикметним у його творчості завжди постає наскрізна зануреність у класичну культуру (не випадково Тиберій Сільваші назвав його «людиною книги»). Саме це й визначає його світосприйняття, естетичні уподобання, творчі пріоритети. Розпочавшись у 1970-х, його мистецтво не змінювалося, а радше еволюціонувало, збагачуючись новими темами, поглиблюючись та урізноманітнюючи образи, відшліфовуючи формальну майстерність. Нині, коли художникові виповнилося шістьдесят, а його творчий шлях вимірюється майже чотирма десятиліттями напруженої праці, стає зрозумілим, що «світ Сергія Якутовича» — це не тільки яскраве явище українського мистецтва, а й окрема тема, яка по-своєму висвітлює обшири національної тра-

диції, розставляє свої акценти в художньому поступі вітчизняного мистецтва.

Це стосується насамперед того особливого місяця, котре в системі радянської культури належало книжковій графіці. Адже з середини ХХ ст., попри важкий ідеологічний диктат, під яким існувало українське мистецтво, книжкова графіка утворила свою особливу творчу нішу, куди часто «утікали» художники, прагнучи самопрояву та вільного простору. Тим більше, що за книжковими ілюстраціями стояла Велика Література з її безмежжям змістів, розмаїттям художніх мов, багатством образів. Вона відкривала можливість спілкуватися з мислителями та письменниками минулого, розмірковувати та висловлюватися «про головне» — про справжні проблеми людського буття, історію, мистецтво, культуру. Різномоглося літературних творів вимагало знання історичних стилів, стимулювало пошук різних формальних вирішень, засобів висловлювання та інтерпретації.

Показово, що вже для дипломної роботи — ілюстрації до роману Олексія Толстого «Петро 1» (1977) — Сергій Якутович обрав як свою головну темудобу бароко, що протягом усього подальшого життя не тільки буде приваблювати митця яскравістю образів, парадоксальністю стилістики, а й стане полем для авторських міркувань про українську історію, національну долю, особливості національного характеру. Відтоді С. Якутович проілюстрував безліч творів світової та української літератури — від «Полтави» Пушкіна, «Тіля Уленшпігеля» Шарля де Костера, «Трьох мушкетерів» Дюма, «Пісні про Роланда», «Тристана та Ізольди», «Калевіпоєга», драм Шекспіра, Голсуорсі, Достоевського, Л. Толстого до історичного роману Ліни Костенко «Берестечко». І зовсім не випадково окрему тему в його творчості склали цикли ілюстрацій до повістей Миколи Гоголя та величезна «Мазепіана» (2002–2004), що синтезувала історичні візії художника.

Графіка С. Якутовича, особливості його стилю завжди базувалися не так на враженнях від природи, навколишнього світу, як на розгортанні власної образотворчості, зокрема на своєрідному інтерпретуванні художніх можливостей офорта — улюбленої техніки майстра. Напружене світло-просторове середовище бароко, вигадлива орнаментальність та гостре поєднання чорного та білого кольорів визначають природу графічного аркуша митця. Його твори здебільшого художньо умовні, вони немов «перекидають містки» до інших мистецьких творів, втягуючи у своє образне поле широкі світові та вітчизняні традиції. Та й його спроби у малярстві, до якого він звернувся у середині 1990-х в Іспанії, були перейняті таким самим прагненням до інтерпретацій. Вдивляючись у полотна Рібери, Веласкеса, Гойї, Сурбарана, художник наче «приміряв» їх на себе, але не так глибини жи-

вопису славетної іспанської школи, як, особливо у графіці, вдавався до історичних стилізацій, вибудовуючи свій бароковий світ, де «театр» так складно переходить у життя.

У творчості художника був період (кінець 1970-х — початок 1980-х), коли поряд з ілюстраціями до літературних творів значне місце посіла станкова графіка, сюжети та мотиви якої були пов'язані з реаліями життя, а в художній мові відбивалися новітні образно-естетичні якості. Графічні серії «TV» (1979), «Акорди війни» (1980), «Знімається кіно» (1981), «Передчуття того, що відбувається» (1982), «Час X» (1983) та інші твори визначили важливий етап у розвитку українського мистецтва, віддзеркалюючи складне поєднання публіцистичності та метафоричності, суб'єктивності та філософськості — ознаки мистецтва нового покоління кінця радянської доби, що гостро переживало суспільну кризу, шукаючи свого місця в мистецтві та культурі. «З'ясування стосунків з минулим», пієтет перед класикою світового мистецтва перетинався в нього з новим баченням життя та світу.

Невипадково в образному просторі графічних серій С. Якутовича наче перегукуються між собою Калло і Гойя, Дюрер, Ернст і Сикейрос, зовсім несподівано підключаючись до нового тоді тяжіння до гіперреалізму, що надавало його аркушам особливої метареальності. Недаремно у вступній статті до альбому-каталогу етапної для тогочасного покоління митців виставки «Молоді художники України» (Москва, 1985) мистецтвознавець Микола Костюченко зауважив: «Якутович у своїй творчості відчуває потребу в постановці глобальних морально-критичних питань. А це дається непросто. Адже тут нема готових відповідей. І художник болісно шукає їх, пробиваючись крізь інформаційні товщі, спокуси самоповторів, зваби «сучасних», модних прийомів. Акцентування етичних засад у мистецтві — ось на що спрямована пластика графічних аркушів Якутовича, сама по собі багата і насичена».

Ця риса творчості художника, багатство та насиченість пластики, інтерес до образної фактури, уміння сучасно бачити історію виразно позначилися на його роботі в кіно, що розпочалася з чи не найконтroversійнішого українського фільму «Молитва про гетьмана Мазепу» (2000) режисера Юрія Ілєнка. Критики назвали цей фільм «намальованим кіно», підкреслюючи провідну роль художника в його образності. Якутович створив для фільму великі багатофігурні полотна, що слугували активним тлом для сюжетної дії, виконав інсталяції з реальних та штучних предметів, просторові архітектурні форми, що інтерпретували історичні реалії мазепинської доби в Україні. У фільмі знайшло відбиття його захоплення стилістикою бароко, глибоке знання історії, філософське мислення. Неоднозначно сприйнятий критикою та глядачами, фільм попри це означив важливі тенденції в усвідомленні українським суспільством свого національного минулого.

Для самого ж художника робота над фільмом започаткувала новий етап творчості: з того часу він активно працював у кінематографі, став художником-постановником блокбастеру «Тарас Бульба» за повістю М. Гоголя режисера В. Бортка (2006) та фільму-роздуму Р. Плахова-Модестова «Загублений рай. Гоголь» (2008). Режисери і критики відзначають його вагомую роль у створенні цих фільмів як на рівні візуального образу, так і надзвичайно важливого відчуття історико-побутового контексту. Однак, працюючи в кінематографі, він продовжує мислити як «традиційний» художник, а тому кожна з кінематографічних тем «обростає» у нього величезною кількістю малюнків, що утворюють цілком самодостатні графічні цикли. Виставки робіт С. Якутовича, об'єднаних загальною гоголівською темою, експонувалися протягом останніх років у Києві, Парижі та Москві.

Тож робота в кіно помітно вплинула на графіку С. Якутовича: створені ним образи стали типажами з гострими зовнішніми характеристиками, а сюжетні композиції, при всій їхній формальній точності, тяжіють до фільмових розкадровок. Утім, і його власна величезна Гоголіана, над якою він працював в останні роки, більше нагадує декорації та підготовчі матеріали до фільму чи спектаклю. Показово, що в доробку Гоголя його привертають саме ранні, українські повісті, що немовби залучають їхню народну стихію до розбурханого драматизму Мазепіани.

Продовженням теми стали і його ілюстрації до «Тараса Бульби» Гоголя (2003). В них художник поєднав показ широкої історичної панорами часу з яскравими образами персонажів повісті. У їхніх портретних характеристиках, життєво переконливих, типізованих і водночас індивідуальних, знайшов вихід кінематографічний досвід митця. Тому цикл ілюстрацій насичений живою динамікою просторово-сюжетної дії, захоплює своїм внутрішнім рухом, гостротою зіставлення зображальних мотивів. Однак, як завжди у Якутовича, ілюстрації до повісті мають і свою художню самоцінність, здатні привернути увагу глядача власним суто зображальним образним змістом. Характерно, що графічні композиції Якутовича, попри властиву природі цього мистецтва камерність, легко витримують збільшення у розмірі, несуть в собі певну монументальність та декоративну просторовість. Поєднання різних мистецтв, рисунка, книжкової ілюстрації, кіно, а тепер і сценографії збагачує художній світ майстра, який дедалі більше тяжіє до синтетичних образних вирішень. Зокрема, ці риси знайшли вияв у сценографії та костюмах С. Якутовича для п'єси І. Афанасьєва «Урус-Шайтан», поставленої на сцені Театру імені І. Франка у Києві 2010 року.

...Ще за радянських часів творчість Сергія Якутовича була відзначена багатьма нагородами — від премії Ленінського Комсомолу (1981), Гранпрі берлінської виставки-конкурсу «За мир» (1983), спеціальної пре-

мії Трієнале мистецтв у Майданеку (1985), звання заслуженого художника УРСР (1986) — до Золотої медалі Академії мистецтв СРСР (1990). 2004 року він став лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка та членом-кореспондентом НАМ України. Однак, якщо в радянські часи його мистецтво розгорталося в царині ліберальної «молодіжної творчості» з її коливаннями між історією та сучасністю, то в роки Незалежності Сергій Якутович занурився у простір національної культури. Він досліджує і «візуалізує» її міфологію, заповнюючи ті «прогалини» та «порожнини» в національній свідомості, що утворилися в ній через катаклізми радянської історії.

Отже, творчість Сергія Якутовича — яскраве явище українського мистецтва — вирізняється «класичністю», що органічно поєднує минуле і сучасне, утворюючи свою неповторну лінію спадкоємності в національній традиції.

Галина СКЛЯРЕНКО
кандидат мистецтвознавства